

1210
40008
17/20
Lubov. Steptas 22

Pranešimas apie Švietimo Liaudies Komisariato veiklą
Trakų apskrityje ir tos veiklos trukdymus.

Švietimo Liaudies Komisariatui yra atsiųsta oficialių pareiškimų dėl Trakų apskrities švietimo veiklos. Juose labai aštria forma puolamas Trakų apskrityje Švietimo Komisariato įgaliotinių Trakų apskrities pradžios mokyklų inspektoriaus Petro Vaitulionio, insp. padėjėjo Jono Mudėno žygiai mokyklų tvarkymo srityje ir Trakų pilies konservavimo darbų vykdytojų Jonyno ir Misiūno veikla.

I. Trakų apskrities viršininkas Majeuskis savo š.m.VIII.22 d. slapto rašte, adresuotame Vidaus Reikalų Ministeriui, kuris buvo perduotas Švietimo Komisariatui, tarp kitko tvirtina: "Trakų apskrities mokyklų inspektorius Petras Vaitulionis... nerodo jokio aktyvumo ir pastangų sutvarkyti mokyklų ir mokytojų darbą taip, kaip reikalauja naujas gyvenimas. Tiek jis pats, tiek jo padėjėjas Mudėnas Jonas visur reiškiasi aiškiais šovinistais ir tuo sudaro įspūdį, lyg dar tebebūtų Lietuvoje Smetonos režimas". Šitaip skaudžiai apkaltinęs Trakų apskrities Švietimo Komisariato atstovus, nepateikdamas tam jokių konkrečių pavyzdžių, Trakų apskrities viršininkas toliau daro priekaištą, esą, nelietuvių tautybės mokytojams yra pasiūlyta veik visiems paduoti pareiškimus persikelti į kitas vietas, o į jų vietas norima atkelti buvusius tautininkų režimo šalininkus, kurie esą, matyt, inspekcijai geriau patinka. Reaguodamas į šį kaltinimą Komisariatas surinko patikrintus duomenis apie Trakų apskrities mokytojų kilnojimą. Statistika tokia: nuo š.m. liepos mėn. 15 d. buvo atleista viso 10 mokytojų, iš jų 3 lenkai ir 7 lietuviai/ iš atleistųjų lenkų skaičiaus vienas mokytojas areštuotas/; nukelta į kitas vietas viso 67 mokytojai, iš jų 20 lenkų ir 47 lietuviai (iš nukeltų kitur lenkų mokytojų skaičiaus 10 nukelta į Vilnių). Taigi statistikos duomenys visiškai prieštarauja tam, ką tvirtina Trakų apskrities viršininkas Majeuskis. Šitoks oficialaus asmens nepagrįstas tvirtinimas yra nesuprantamas ir sukelia spėliojimų, ar viršininkas Majeuskis nesiekia čia tik kitokių tikslų, kurie visiškai nesiderina su dabartine mūsų Respublikos santvarka.

Komisariato turimomis žiniomis naujai paskirtas Trakų apskr. pr.m-lų inspektorius Petras Vaitulionis nuo seno buvo ir yra socialistinių pažiūrų žmogus, ir jį pavadinti šovinu jokia būdu negalima, tai yra aiškus šmeižimas. Jis veikė ir tebeveikia pagal Komisariato instrukcijas, visą laiką palaikydamas su Komisariatu kontaktą. Apie P. Vaitulionio pažiūras gali patvirtinti daugelis Vilniaus Krašto pažangių žmonių, jų tarpe galima nurodyti neseniai į Trakų inspekciją paskirtą K. Čepulį, Trakų Apkomo narį. Jo padėjėjas Jonas Mudėnas, tiesa, inspektoriaus padėjėjų yra paliktas iš seniau, kaip gerai žinąs vietos sąlygas. Tačiau jis, kaip padėjėjas, savarankiškai negali

veikti, o yra tiesioginėje apskrities inspektoriaus priežiūroje. Visi mokytojų kilnojimai ir administracija vedama tiesiogiai tik apskrities inspektoriaus pasiūlymu. J. Mudėnas ateity numatomas pakeisti kitu, bet šiuo metu jis inspekcijai būtinai reikalingas kaip techniškai darbininkas, nes, iš karto paskyrus visai naują inspekcijos personalą, nukentėtų tarnybinis darbas. Taip elgiamasi ir kituose apskrityse.

II. Lyg ir papildydamas viršininko Majeuskio kaltinimus, L.K.P. Trakų apskrities komiteto sekretorius šm. rugsėjo mėn. 6 ir 9 d. raštuose pateikia visą eilę priekaištų (raštų nuorašai prijungiami prie šio pranešimo). Nesileisdamas į bergždžią polemiką, Komisariatas randa reikalo štai ką konstatuoti. Duotieji pareiškimai, kuriais remiasi Trakų Apkomo sekretorius yra įteikti Jono Stasiulionio, buvusio Trakų apskrities inspektoriaus padėjėjo, kuris už savo smetoninę ir kitokią reakcinierišką veiklą buvo iš inspektoriaus padėjėjo pareigų atleistas ir nukeltas į mokyklą. Apie šį Stasiulionį Komisariatas turi tokių žinių.

Mokytojaudamas Šiaulių ir Rokiškio apskr., J. Stasiulionis už jaunalietuvių aktyvią veiklą buvo apdovanotas "liepsnų" ordenu. Vėliau buvo atkeltas į Kauną ir pakviestas į jaunalietuvių centro valdybą. Per 1937 m. jaunalietuvių sąskrydį buvo vyr. pratimų vadovo padėjėju. Kaip Komisariatą informuoja jį pažįstą mokytojai, iš Kauno į Trakų mokyklą inspekciją Stasiulionis esąs buvęs paskirtas per Smetonienės protekciją. Inspektoriaudamas terorizavo pažangius mokytojus, versdamas įsirašyti į jaunalietuvių ir kt. organizacijas. Esant Švietimo Ministeriu Bistrui, iš Kruonio ir Aukštadvario valsčiaus mokytojų per konferenciją viešai pareikalavęs organizuoti pavasarininkų kuopas. Turėdamas šias žinias, Komisariatas J. Stasiulionį iš pareigų atleido, palikdamas jį Trakų apskr. mokytoju. Bet jis, matyt, norėdamas pateisinti savo reikalus, prisišliejo prie Trakų Apkomo, manydamas jam įprastu keliu čia vėl padaryti karjerą. Taigi reikia apgailestauti, kad Trakų Apkomo sekretorius savo priekaištams argumentuoti pasiėmė kaip tik šitokios įtartinos reputacijos žmogų, kuris dėl asmenų sumetimų yra papratęs keisti savo "pažiūras". Bet tai yra jau organizacijos reikalas. Švietimo Komisarui svarbu, kad šitokiais "pranešimais" yra trukdomas labai sunkus, ypačiai Trakų apskr., švietimo darbas.

Dėl tuose pranešimuose iškeltų priekaištų iš esmės trumpai pasakytina: lietuvių kalbos 6 skyrių egzaminai reikalaujami išlaikyti iš kiekvieno Vilniaus krašto mokytojo, baigusio lenkų mokytojų paruošimo įstaigas ir kaip reikiant nemokančio lietuviškai (neatsižvelgiant į jo tautybę). Tai daroma todėl, jog bendrame posėdyje Centro Komite-
te yra išaiškinta ir nutarta lietuvių kalbą kaip dėsiningą dalyką

nelietuvių mokyklose įvesti nuo pirmosios klasės (buv. II skyriaus). Taigi šitoks reikalavimas yra pagrįstas ir padarytas, išskyrus iš realios padėties, bet tik nieku būdu tuo nesiekiama pažangiems lenkų mokytojams užkirsti kelią į tarnybas. Tarnaujantiems lenkų tautybės mokytojams lietuvių kalbos egzaminai buvo atidėti. Iš naujai prašančių mokytojo tarnybos mokytoju, baigusių lenkų mokytojų paruošimo įstai gas, nusistatyta jau iš karto reikalauti lietuvių kalbos egzamino, kad tuo būdu būtų užakcentuotas šio reikalo svarbumas. Tačiau pažangiems mokytojams padaroma išimtis, priimant juos į tarnybą ir be egzamino, su sąlyga, kad jie juos artimiausioj egz. sesijoje (gruodžio-sausio mėn.) išlaikys. Be to, iš naujai prašančių mokytojų tarnybos reikalaujama ir pilietybės įrodymo. Dėl pastarosios priežasties kaip tik dauguma prašymų ir būna atmetami, nes prašytojai daugumoje yra kilę iš buv. Lenkijos ir į Vilniaus kraštą atsiųsti lenkiško imperializmo tikslais.

III. Trakų apskr. saugumo organai, kaip informuoja pats insp. Vaitulionis, š. m. VIII. 7, 12 ir 16 d., buvo išsikvietę Trakų apskrities pradžios mokyklų inspektorių pasiaiškinti. Be aukščiau išdėstytų priekaištų, saugumo organų buvo pareikalauta duoti paaiškinimų tokiais klausimais, kurie visai išeina iš mokyklų inspektoriaus kompetencijos. Pavyzdžiui: kodėl menkos mokyklų patalpos, kodėl nelaiku atliekamas remontas ir naujai statomos patalpos nebaigiamos statyti iki mokslo metų pradžios? Remonto ir statybos darbus vykdo apskrities savivaldybė, Komisariatas skiria tik tam tikras sumas (šiais metais Trakų apskr. buvo asignuota 400.000 lt., vadinasi, penktoji dalis visai Respublikai šioms reikalam skirtų sumų). Mokyklų inspektorius tik prižiūri, kad darbai būtų planingai ir teisingai vykdomi. Statybą ir remontą kontroliuoja dar specialus Komisariato inžinierius. Kadangi Trakų apskr. inspektorius Vaitulionis dar visai neseniai paskirtas, suprantama, jis statybos srity negalėjo ką nors daugiau nuveikti. O patalpos Trakų apskrity menkos todėl, kad jos menkos ir visoje Respublikoje, ypačiai toje daly, kurioje šeimininkavo lenkai. Kiekvienu atveju, į panašios rūšies priekaištus išsamiau galėtų paaiškinti tik pats Komisariatas, kuris planuoja visų mokyklų statybą, bet ne atskiras inspektorius.

Iš čia padarytos apžvalgos matyti, kad visi daromi Trakų apskrities inspektoriui Vaitulioniui priekaištai daugumoje prasilenkia su objektyvumu. Jausdamas didelį vietos administracijos organų spaudimą, jis pasisiūlė net iš pareigų atsistatydinti. Komisariatas šitokio pasiūlymo, žinoma, nepriėmė, įsakydamas inspektoriui ir toliau eiti pareigas, nes inspektoriaus P. Vaitulionio veikloje numato jokių didesnių nusižengimų, o priešingai - įvertina jo parodytą darbštumą.

Atrodo, kad anskčiau išdėstyta vietos administracijos organų akcija, bus kilusi dėl klaidingos apskrities viršininko Majevsčio informacijos, kuri tam tikrai atžvilgiais pasiekia agitacinio pobūdžio. Čia, be abejo, nebuvo apsieita ir be lenkų endekų ir ozonistų įtakos, kurie, dangstydamiesi komunizmo kilniais obalsiais, viską nori panaudoti smerktiniams šovinistiškiems tikslams. Šitam visu griežtumu turėtų būti užkirstas kelias, atitinkamiems centro organams imantis efektyvių priemonių. Kol tai nėra padaryta, Trakų apskrities švietimo veikla yra kritiškoje būklėje.

Pastaba: Apskrities viršininkas Majevskis nesitenkina vien pr.m-lų darbo trukdymu. Savo š.m. VIII.30 d. raštu Nr.12230 jis tarp kitko štai kaip charakterizavo Trakų pilies konservavimo darbų vykdymą: "...Patys darbai vykdomi labai neproduktingai, nes visai nesiskaitoma su liaudies lėšomis. Darbų administracijos sąstata stoka socialistinės dvasios, nes visur reiškiamasi "poniškai" ir į darbininką žiūrima su panieka." Tame rašte jis puola lietuvius: konservatorių Jonyną, techniką Misiūną bei sąskaitininką, visiškai nutylėdamas arch. Barovskį (jis yra lenkas), nors konservavimo darbai vykdomi bendromis jėgomis. Jis daro žygių, kad pilies statymo darbai būtų nutraukti ir pavesti administruoti Trakų apskrities valdybai bei inžinieriui. Tokio specialaus ir ypatingo pasiruošimo reikalaujančio darbo nei apskrities valdyba, nei koks paprastas inžinierius negali atlikti. Tai yra tik bereikalingas darbo trukdymas. O šios virš. Majevsčio pastangos, matyt, išplaukia iš tų pačių sumetimų, dėl kurių jis taip be atodairos puola m-lų inspektorių P.Vaitulionį. Pagrindinė nepasitenkinimo priežastis, atrodo, slepiasi ne po tariama "stoka socialistinės dvasios", bet, matyt, todėl, kad konservavimo darbams vadovauja ne lenkai, bet lietuviai.

Ona Žilionis
Pradžios Mokslo Dep-to
Direktorius

A. Venclova
Švietimo Liaudies
Komisaras

Reb. Minda
Kultūros Reikalų Dep-to
Direktorius